

УДК 371.212.3(73:71:410)

Марина Бойченко,
докторант кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка

РОЗВИТОК ЛІНГВІСТИЧНО ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ У США, КАНАДІ ТА ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Метою статті є висвітлення організаційно-педагогічних засад розвитку лінгвістично обдарованих школярів у США, Канаді та Великій Британії. Застосування методу порівняльного аналізу дозволило визначити особливості надання освітніх послуг школярам із різними видами лінгвістичної обдарованості в загальноосвітніх навчальних закладах досліджуваних країн. Доведено, що основними формами педагогічної підтримки лінгвістично обдарованих школярів у США, Канаді та Великій Британії є прискорення в навчанні та диференціація курикулуму.

Ключові слова: обдарованість, визначні лінгвістичні здібності, лінгвістична обдарованість, лінгвістично обдаровані школярі, США, Канада, Велика Британія.

Целью статьи является освещение организационно-педагогических основ развития лингвистически одарённых школьников в США, Канаде и Великобритании. Применение метода сравнительного анализа позволило определить особенности предоставления образовательных услуг школьникам с различными видами лингвистической одарённости в общеобразовательных учебных заведениях исследуемых стран. Доказано, что основными формами педагогической поддержки лингвистически одарённых школьников в США, Канаде и Великобритании есть ускорение в обучении и дифференциация курикулума.

Ключевые слова: одарённость, выдающиеся лингвистические способности, лингвистическая одарённость, лингвистически одарённые школьники, США, Канада, Великобритания.

The article is aimed at revealing the organizational-pedagogical foundations of the linguistically gifted students' development in the United States, Canada and the UK. Application of the method of comparative analysis allowed determining the peculiarities of educational services to students with various types of linguistic giftedness in secondary schools in the studied countries. It is proved that the basic forms of pedagogical support of linguistically gifted students in the United States, Canada, and the UK are

acceleration in training and differentiation of curriculum. The principles of curriculum differentiation for gifted students which are implemented in the secondary schools of the studied countries are highlighted. It is concluded that development of linguistically gifted students in all the studied countries is a priority of national educational policy that is declared in the legal documents of the national (USA, UK) and regional level (USA, Canada, UK). The prospects for further research are seen in highlighting the features of the development of other types of giftedness in the countries under study.

Key words: *giftedness, outstanding linguistic skills, linguistic talent, linguistically gifted students, USA, Canada, UK.*

У сучасному світі розвиток мовної особистості, здатної вільно спілкуватися в усіх сферах суспільного життя, є однією з головних передумов розвитку комунікації й обміну інформацією у глобальному вимірі. Особлива увага має бути приділена розвитку лінгвістично обдарованих дітей та молоді як майбутньої національної еліти, здатної підтримувати гідний імідж держави на світовому рівні. У цьому контексті заслуговує на увагу досвід розвитку лінгвістично обдарованих школярів у загальноосвітніх навчальних закладах США, Канади та Великої Британії.

Організаційно-педагогічні засади освіти й педагогічної підтримки обдарованих дітей та молоді на різних рівнях функціонування освітньої системи стали предметом спеціальної уваги широкого кола українських дослідників (Г. Авчіннікової, О. Антонової, О. Бевз, І. Білецької, О. Бочарової, В. Волика, М. Гальченка, Я. Кульчицької, Н. Лавриченко, А. Сбруєвої, І. Холод та ін.). Разом із тим можемо констатувати, що розвиток лінгвістичної обдарованості школярів у США, Канаді та Великій Британії залишився поза увагою зазначених науковців.

З огляду на висловленні міркування метою статті стало висвітлення організаційно-педагогічних засад розвитку лінгвістично обдарованих школярів у США, Канаді та Великій Британії.

У сучасних умовах визначення обдарованості є надзвичайно складною проблемою, оскільки серед освітніх політиків, учених і педагогів-практиків немає однастайності в цьому питанні. Як слушно зауважують американські вчені Г. Девіс та С. Рімм, універсального визначення поняття «обдарованість» просто не існує, оскільки різні дослідники у своїх наукових розвідках звертаються до різних аспектів даного феномену [5].

Слід зауважити, що визначення обдарованості різних авторів різною мірою охоплюють складові обдарованості. Так, наприклад, дослідники А. Зіглер та К. Хеллер виділяють низку складових обдарованості, називаючи їх факторами таланту, зокрема: інтелектуальні здібності (лінгвістичні, математичні, технічно-конструкторські тощо); креативність; соціальні компетентності; музичні здібності; артистичні здібності;

психомоторні навички; практичний інтелект [14].

У свою чергу, американські теоретики у сфері освіти обдарованих і талановитих Р. ДеХаан та Р. Хевігхурст у структурі обдарованості виокремлюють такі складові, як:

- *інтелектуальні здібності* – вербальна, числова, просторова пам'ять, логічне мислення;
- *креативне мислення* – здатність розпізнавати проблему, гнучкість мислення, здатність створювати оригінальні ідеї чи продукти, знаходити нові способи застосування старих предметів або матеріалів;
- *дослідницькі здібності* – навички роботи з числами та алгебраїчними символами, математичне мислення, зацікавленість світом природи, вміння застосовувати наукові методи;
- *соціальне лідерство* – здатність допомогти групі досягти своїх цілей та вдосконалити людські стосунки в межах групи;
- *механічні навички* або «навички ремесел» – маніпулятивні навички, просторові здібності, сприйняття візуальних зразків, деталей, здатність знаходити спільні й відмінні риси – проявляються в сфері образотворчого мистецтва, природничих наук та інженерної справи;
- *таланти в сфері мистецтв* (образотворчого, літературного й виконавського) [6].

На відміну від попередніх дослідників видатний американський учений, автор теорії множинного інтелекту Г. Гарднер структуру обдарованості розглядає як сукупність (множину інтелектів), виокремлюючи такі типи: лінгвістичний інтелект – включає відчуття мови, ефективні навички запам'ятовування мовного матеріалу; логіко-математичний інтелект – стосується, передусім, таких здатностей, як загальне логічне та спеціальне математичне мислення; просторовий інтелект, що передбачає відчуття простору, просторову пам'ять та просторове мислення; тілесно-кінестетичний інтелект – охоплює низку психомоторних здібностей, необхідних, наприклад, спортсменам або танцівникам; музичний інтелект – включає не тільки музичні компетентності у вузькому сенсі, але й настроїв та емоцій; особистісний інтелект – передбачає чутливість до внутрішнього чуттєвого світу особистості; міжособистісний інтелект – стосується здатності відчувати потреби інших; натуралістичний інтелект – охоплює здатність розуміти й вивчати живу природу; екзистенційний інтелект – проявляється в таких сферах, як міфологія, мистецтво, природничі науки, філософія; духовний інтелект.

Щодо останніх двох типів автор теорії множинного інтелекту наголошує, що такі типи інтелекту спрацьовують там, де відсутні (або недостатні) емпіричні докази [8].

Аналіз наукових праць зарубіжних учених дозволив нам виокремити основні види обдарованості, зокрема: 1) інтелектуальну обдарованість;

2) специфічну академічну обдарованість (математичну, лінгвістичну тощо); 3) технічно-конструкторську обдарованість; 4) музично-артистичну обдарованість; 5) художню обдарованість; 6) спортивну обдарованість; 7) креативність; 8) лідерство.

У контексті даної наукової розвідки вважаємо за доцільне зупинитися докладніше на такому виді, як специфічна академічна обдарованість. Слід наголосити, що до специфічних академічних здібностей дослідники з Національного товариства обдарованих і талановитих відносять: високу здатність запам'ятовування; розширене розуміння предметів та явищ; швидкість у набутті базових знань і навичок; начитаність у сфері спеціального інтересу; високі навчальні досягнення у сфері спеціального інтересу; переслідування спеціального інтересу з ентузіазмом та енергійністю [9].

Одним із найбільш досліджених серед зарубіжних науковців видів специфічної академічної обдарованості є лінгвістична, яка розглядається вченими у двох вимірах: 1) надзвичайні здібності до вивчення рідної мови; 2) надзвичайні здібності до вивчення іноземної мови. При цьому більшість учених фокусують увагу саме на здібностях до вивчення іноземної мови.

Лінгвістична обдарованість у вивченні рідної мови виявляється в ранньому віці, коли дитина починає говорити, читати й писати раніше за своїх однолітків, використовує багатий словниковий запас, що є нетиповим для дитини даного віку. До основних характеристик лінгвістично обдарованої дитини належать: швидкий розвиток мовлення; отримання задоволення від слухання й розповідання історій; швидкість і точність у вивченні нових слів; використання багатого словникового запасу; вербальна швидкість; розуміння граматичних функцій і мовних зв'язків; розпізнавання звуків мовлення та їх запам'ятовування; використання складних граматичних конструкцій [13].

У межах розгляду другого виміру лінгвістичної обдарованості – надзвичайних здібностей до вивчення іноземної мови – заслуговує на увагу наукова розвідка польських лінгвістів А. Бідрон та М. Павляка «Нові уявлення про лінгвістичну обдарованість» (New conceptualizations of linguistic giftedness) [1], де схарактеризовано низку моделей здібностей до вивчення іноземної мови (foreign language aptitudes models) з позицій психології та нейролінгвістики. Дослідники, зокрема, наголошують, що першою й найвпливовішою моделлю здібностей до вивчення іноземної мови стала модель Дж. Керрола [4], що складається з таких відносно незалежних компонентів: здатність до фонетичного кодування (phonetic coding ability); граматична чутливість (grammatical sensitivity); індуктивна здатність до вивчення мови (inductive language learning ability); асоціативна пам'ять (associative memory) [4; 1]. Зазначені компоненти стали підґрунтям для розроблення «Сучасного тесту оцінки лінгвістичних здібностей»

(Modern Linguistic Aptitude Test – MLAT) [3] і подальших наукових розвідок у даному напрямі.

У сучасних умовах найбільш популярною серед зарубіжних дослідників є модель лінгвістичних здібностей П. Робінсона [10], який виокремлює низку комплексів здібностей (complexes of aptitudes). Первинні (здібності першого порядку) можуть бути виміряні за допомогою психологічних тестів і охоплюють такі складові, як ємність робочої пам'яті; розпізнавання зразків; граматична чутливість; швидкість обробки інформації, із якими співвідносяться такі когнітивні здібності, як увага, робоча, коротко- та довготривала пам'ять. Здібності другого порядку являють собою комбінації первинних здібностей, зокрема особливості роботи з конкретними завданнями, що характеризують попередній лінгвістичний досвід та загальна поінформованість людини; її комунікативні й особистісні риси [10].

Слід зауважити, що лінгвістично обдаровані учні мають, як правило, середній рівень IQ. Так, наприклад, здійснене М. Ерардом дослідження 172 осіб, які володіють понад шістьма мовами, свідчить, що рівень інтелектуальних здібностей останніх коливається від 120 до 140 [7]. Схожі результати отримала й А. Бідрон, яка констатує, що загальний рівень IQ лінгвістично одарованих учнів за шкалою Д. Векслера становив 125, причому показник вербальної шкали був вищий, ніж невербальної та шкали пам'яті (130 порівняно з 118 та 128 відповідно) [2].

Американські середні школи пропонують широке коло навчальних програм для розвитку лінгвістично обдарованих учнів. Більшість із зазначених програм спрямовані на розвиток першого типу лінгвістичної обдарованості, тобто наявності надзвичайних здібностей до вивчення рідної (англійської) мови. Найпоширенішими є літні мовні школи, що пропонують прискорений курс вивчення матеріалу на рівні коледжу в невеликих групах. На думку експертів, прискорення в навчанні дозволить обдарованій особистості досягти високих результатів у певній сфері [12].

В основу методики навчання, яка застосовується в більшості програм роботи з обдарованими учнями, покладено Модель діагностичного тестування прескриптивного викладання (Diagnostic Testing ! Prescriptive Instruction (DT!PI) Model). Навчання з використанням моделі DT!PI починається з процедури ретельного оцінювання того внеску, який обдарований учень робить у навчальне середовище при першій зустрічі. Інструменти оцінювання рівня навчальних досягнень лінгвістично обдарованих учнів включають тести й інші види завдань такого рівня, що значно перевищує хронологічний вік обдарованої дитини. Такий захід є виправданим, оскільки лінгвістично обдаровані учні з легкістю правильно відповідають на тестові запитання, що відповідають їхньому вікові, і для того, щоб визначити рівень їхніх знань з даного предмету, учні мають

зробити значну кількість помилок. Після визначення рівня знань обдарованого учня з предмету складається індивідуальний навчальний план з метою оптимізації навчального процесу й підвищення його ефективності.

Слід наголосити, що модель DT!PI передбачає значну частоту проведення оцінювань для забезпечення постійного прогресу й раннього виявлення труднощів у вивченні певних тем.

Незаперечним є факт, що обсяг роботи, необхідний для створення програми безперервного прогресу, що підтримується проведенням частого діагностичного оцінювання, перевантажує шкільного вчителя. У цьому контексті найбільш повна реалізація даної моделі можлива за умови застосування ІКТ, зокрема комп'ютерних.

У сучасних умовах за допомогою опосередкованого викладання американські педагоги вважають можливим оптимізувати вивчення другої та третьої (тощо) мови (говоріння, аудіювання, усвідомлене читання й письмо) серед лінгвістично обдарованих учнів, що донедавна здавалося нереальним.

Отже, розвиток лінгвістичної обдарованості як першого, так і другого типу починається або з виявлення носіїв мови, які роблять значні успіхи у вивченні англійської мови, або з виявлення школярів, які мають визначні здібності до вивчення англійської мови як іноземної, та оцінювання їхнього рівня знань із наступним розробленням індивідуальної навчальної програми, яка коригується в залежності від результатів оцінювання, що проводиться регулярно.

Значна увага розвитку лінгвістичної обдарованості школярів приділяється і в канадських школах. Так, наприклад, у методичному виданні Департаменту освіти Ньюфаундленда та Лабрадору «Навчання обдарованих і талановитих учнів: посібник для вчителів» [11], містяться рекомендації щодо надання педагогічної підтримки зазначеній категорії учнів. Головною формою педагогічної підтримки в школах даної провінції є диференціація курикулуму з таких предметів:

- *література* – у межах диференційованого курикулуму передбачено ознайомлення школярів із широкою сукупністю творів різних жанрів та біографіями їх авторів; центральна увага приділяється формуванню навичок критичного читання, самостійному встановленню асоціативних зв'язків тощо;

- *письмо* – диференціація курикулуму в даній сфері спрямована на розвиток у лінгвістично обдарованих учнів навичок писемного мовлення різних стилів (художнього, публіцистичного, офіційно-ділового, наукового тощо); створення можливостей копіювати авторські стилі відомих письменників, а також вироблення власного стилю викладу матеріалу;

- *мовознавство* – головною метою в даному контексті є

запровадження інтегрованого підходу до вивчення граматики й лексики, а також уведення в шкільний курс навчання обдарованих учнів таких предметів, як лінгвістика, стилістика й історія мови;

- *усне спілкування* – спрямоване на розвиток навичок говоріння й аудіювання через залучення до різноманітних дискусій та акторського мистецтва;

- *іноземні мови* – надання можливості лінгвістично обдарованим школярам у межах диференційованого курикулуму вивчати другу або третю мову [11].

Наголосимо, що як і в розглянутих вище країнах, у школах Великої Британії розвиткові лінгвістичної обдарованості приділяється значна увага. Однак, головною відмінністю від США і Канади, де пріоритетом є розвиток національної мовної особистості, яка вільно володіє рідною мовою (англійською або, у певних провінціях Канади, французькою), є розвиток потенціалу лінгвістично обдарованих учнів, які вивчають іноземні мови. Провідними формами педагогічної підтримки лінгвістично обдарованих школярів у Великій Британії, так само як і в США та Канаді, є прискорення в навчанні та диференціація курикулуму.

Слід зауважити, що диференціація курикулуму у школах досліджуваних нами країн ґрунтується на таких засадничих принципах: відповідність змісту навчальних занять унікальним характеристикам кожного обдарованого учня; урахування в навчальному процесі індивідуальних потреб обдарованих учнів; диверсифікація пропозиції освітніх послуг; нерозривний зв'язок і взаємодоповнення методів навчання й оцінювання; модифікація курикулуму для кожної особистості, що охоплює: розширення навчального матеріалу, стиснення навчального матеріалу, самостійне навчання, різнорівневі завдання, навчальні центри, прискорення в навчанні, профорієнтаційне навчання, конкурси, наукові ярмарки тощо; застосування міждисциплінарного й багатопредметного підходів; створення навчального середовища, яке є неупередженим, дозволяє незалежність мислення й заохочує до самостійного вибору (обдарований учень сам обирає теми для вивчення) і самостійного навчання (обдарований учень сам обирає, як йому вивчати певний матеріал – самостійно або разом із іншими школярами).

Отже, розвиток лінгвістично обдарованих школярів у всіх досліджуваних нами країнах є пріоритетом національної освітньої політики, що задекларовано в нормативних документах національного (США, Велика Британія) та регіонального рівнів (США, Канада, Велика Британія). Незважаючи на національні особливості в організації педагогічного процесу, спільними є форми надання освітніх послуг зазначеній категорії учнів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у висвітленні особливостей розвитку інших видів обдарованості в досліджуваних країнах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Biedroc A. New conceptualizations of linguistic giftedness / A. Biedroc, M. Pawlak // *Language Teaching*. – 2016. – № 49. – P. 151–185.
2. Biedroc A. Working-memory and short-term memory abilities in accomplished multilinguals / A. Biedroc, A. Szczepaniak // *The Modern Language Journal*. – 2012. – № 96. – P. 290–306.
3. Carroll J. B. The modern language aptitude test / J. B. Carroll, S. M. Sapon. – San Antonio, TX : Psychological Corporation, 1959. – 27 p.
4. Carroll J. B. Use of the Modern Language Aptitude Test in secondary schools / J. B. Carroll // *Yearbook of the National Council on Measurements Used in Education*. – 1959. – № 16. – P. 155–159.
5. Davis G. A. Education of the gifted and talented / G. A. Davis, S. A. Rimm. – Boston, MA : Allyn & Bacon, 2004. – 534 p.
6. DeHaan R. G. Educating the gifted / R. G. DeHaan, R. J. Havighurst. – Chicago : University of Chicago Press, 1957. – 257 p.
7. Erard M. Babel no more : In search for the world's most extraordinary language learners / M. Erard. – New York, NY : Free Press, 2012. – 320 p.
8. Gardner H. The role of crystallizing experiences / H. Gardner // *Developmental perspectives on the education of the gifted* / F. Horowitz, M. O'Brien. – Washington, DC : APA, 1985. – P. 74–102.
9. National Society for the Gifted and Talented. Giftedness defined [Electronic resource]. – URL : <http://www.nsgt.org/giftedness-defined/>
10. Robinson P. Learning conditions, aptitude complexes and SLA : A framework for research and pedagogy / P. Robinson // *Individual differences and instructed language learning* / P. Robinson (ed.). – Philadelphia, PA : John Benjamins, 2002. – P. 113–133.
11. Teaching students who are gifted and talented : a handbook for teachers / Newfoundland and Labrador Department of Education. – 2013. – 225 p.
12. Van Tassel-Baska J. Excellence in educating gifted and talented learners / J. Van Tassel-Baska Denver, CO: Love Publishing, 1998. – 532 p.
13. Verbal-linguistic giftedness [Electronic resource]. – URL : <http://conceptionofgiftedness.weebly.com/verbal-linguistic.html>
14. Ziegler A. Conceptions of giftedness from a meta-theoretical perspective / A. Ziegler, K. A. Heller // *International handbook of giftedness and talent* / K. Heller, F. Munks, R. Sternberg, R. Subotnik eds. – 2000. – P. 3–21.